

II. STUDII, ARTICOLE, OPINII

CONSIMȚĂMÂNTUL - CONDIȚIE DE FOND PENTRU VALIDITATEA TESTAMENTULUI¹

Ioana NICOLAE

Universitatea Transilvania din Brașov
Facultatea de Drept

Abstract

In order to analyze the consent in testamentary matter supposes the particularization of the validity conditions of the common law, as well as to analyze the vices of consent that can alter the free will of the testator. We also analyzed in detail the testator's discernment, as a condition for the validity of the will. Finally, the study paid attention to the vices of consent, namely error, fraud and violence, especially pointing out the particularities of fraud, which is the most common vice of consent in testamentary matters.

Keywords: *will, consent, discerning, vices of consent.*

1. Considerații introductive privind consimțământul

Consimțământul a fost definit ca fiind o condiție de fond, esențială, de validitate și generală a actului juridic, prin consimțământ înțelegându-se exteriorizarea hotărârii de a încheia un act juridic civil².

Conform art. 1204 C. civ., „consimțământul părților trebuie să fie serios, liber și exprimat în cunoștință de cauză”. Astfel, pentru a fi valabil, consimțământul trebuie să îndeplinească următoarele condiții, în mod cumulativ:

- să fie serios, adică să fie exprimat cu intenția de a produce efecte juridice;

¹ Prezenta parte reprezintă o dezvoltare și adăugire la materialul publicat anterior în lucrarea intitulată *Devoluțiunea legală și testamentară a moștenirii*, Ed. Hamangiu, București, 2016.

² G. Boroș, C.A. Angheliescu, *Curs de drept civil. Partea generală*, Ed. Hamangiu, București, 2012, p. 131.

– să fie liber, adică să nu fie afectat de vreun viciu de consimțământ;
– să fie exprimat în cunoștință de cauză, adică să emane de la o persoană cu discernământ. Aceasta ultimă condiție este cea mai importantă, deoarece, dacă se va constata lipsa discernământului, nu mai este necesară analiza celorlalte condiții. Consimțământul în materie testamentară concretizează voința juridică exteriorizată de autorul testamentului³.

În materie testamentară, art. 1038 alin. (1) C. civ. prevede că „testamentul este valabil numai dacă testatorul a avut discernământ și consimțământul său nu a fost viciat”. Textul art. 1038 alin. (1) C. civ. trebuie coroborat cu prevederile cu caracter general din materia dreptului comun în privința consimțământului⁴, respectiv cu prevederile art. 1204-1224 C. civ. În analiza ce urmează vom particulariza condițiile de valabilitate ale consimțământului și viciile de consimțământ pentru materia supusă analizei, respectiv în materie testamentară.

2. Particularități ale consimțământului în materie testamentară

Absența consimțământului în materia analizată, respectiv lipsa manifestării unilaterale de voință a testatorului, este sancționată cu nulitatea absolută, aceasta deoarece lipsește un element esențial al actului juridic. De asemenea trebuie să avem în vedere și ipoteza în care consimțământul este parțial valabil, respectiv în ipoteza în care doar în privința anumitor clauze testamentare acesta nu îndeplinește cerințele legale. Acest lucru este posibil dat fiind faptul că testamentul este un act juridic complex ce poate îngloba în cuprinsul său o serie de dispoziții distincte și doar unele dintre acestea pot fi afectate de viciile de consimțământ. Așa cum s-a subliniat în doctrină, în materia viciilor de consimțământ, instanța, trebuie să analizeze nu numai existența viciului de consimțământ dar și influența acestuia asupra conținutului testamentului⁵.

Viciile de consimțământ reglementate în art. 1206 C. civ. sunt eroarea, dolul, violența și leziunea. În materie testamentară, în principiu, consimțământul testatorului poate fi afectat de eroare, dol sau violență, leziunea nefiind incidentă, întrucât testamentul nu este un act juridic bilateral, cu titlu oneros și comutativ. Dintre toate aceste vicii de consimțământ cea mai largă incidență în materie testamentară o are dolul.

Înainte de a proceda la analiza viciilor de consimțământ în materie testamentară, vom face o scurtă prezentare a discernământului, precum și a relației dintre discernământ, consimțământ și capacitate. Aceasta se impune deoarece textul

³ J. Kocsis, P. Vasilescu, *Drept civil. Succesiuni*, Ed. Hamangiu, București, 2016, p. 117.

⁴ TS, s. civ., dec. nr. 1426/1979, C.D. 1979, p. 126.

⁵ Fr. Deak, *Tratat de drept succesoral*, ed. a II-a actualizată și completată, Ed. Universul Juridic, București, 2002, p. 170.

art. 1038 alin. (1) C. civ. statuează că pentru valabilitatea testamentului condiția ca testatorul să aibă discernământ, distinct de nevicierea consimțământului dispunătorului.

Discernământul reprezintă o stare de fapt (*de facto*), ce se apreciază de la persoană la persoană, în funcție de aptitudinea și puterea psiho-intelectivă a persoanei⁶. Consimțământul trebuie să emane de la o persoană care are discernământ, adică acesta trebuie să fie exprimat în cunoștință de cauză. Cerința ca consimțământul să emane de la o persoană cu discernământ nu se confundă însă cu capacitatea. Astfel, capacitatea reprezintă o stare de drept (*de iure*), pe când discernământul reprezintă o stare de fapt, de altfel, capacitatea izvorăște numai din lege, pe când discernământul are o natură psihologică⁷.

Persoana fizică cu deplină capacitate de exercițiu este prezumată a avea discernământ, cel lipsit de capacitate de exercițiu este prezumat a nu avea discernământ (fie din cauza vârstei, fie din cauza stării de sănătate mintală), iar minorul între 14 și 18 ani are discernământul în curs de formare.

Lipsa discernământului poate fi cauzată de alienație sau debilitate mintală ori este posibil ca o persoană cu capacitate deplină de exercițiu să se găsească într-o situație în care vremelnic nu are discernământ, ca, de exemplu, în caz de beție, hipnoză, somnambulism sau alte asemenea situații. Astfel, este posibil să avem de-a face cu un major al cărui discernământ este abolit temporar și aceasta ar putea echivala cu lipsa voinței juridice, caz în care sancțiunea va fi nulitatea relativă a testamentului întocmit în astfel de situații⁸. În ceea ce privește testamentul întocmit la mânie și din ură împotriva moștenitorilor legitimi, acesta este anulabil doar în ipoteza în care se dovedește că aceste stări ale testatorului i-au afectat facultățile mintale⁹.

În ipoteza în care cel alienat sau debil mintal este pus sub interdicție, incapacitatea sa are natură legală, în vreme ce în ipoteza celui lipsit vremelnic de discernământ este necesar să se producă dovezi în acest sens¹⁰, fiind vorba despre o situație în care, deși legea prezumă existența discernământului, din motive obiective discernământul lipsește temporar. Așa cum s-a surprins în doctrină¹¹, discernământul este un reper indispensabil al capacității civile iar lipsa sa, atunci când este prezumată legal (minori) ori constatată judiciar (interziși judecătorești) va atrage sancțiunea nulității pentru incapacitate, ceea ce face practic inutilă orice referire distinctă la discernământ.

⁶ G. Boroi, C.A. Angheliescu, *Curs de drept civil. Partea generală*, Ed. Hamangiu, București, 2012, p. 139.

⁷ G. Boroi, C.A. Angheliescu, *Curs de drept civil. Partea generală*, Ed. Hamangiu, București, 2012, p. 139.

⁸ J. Kocsis, P. Vasilescu, *Drept civil. Succesiuni*, Ed. Hamangiu, București, 2016, p. 117-118.

⁹ C. Hamangiu, I. Rosetti-Bălănescu, Al. Băicoianu, *Tratat de drept civil român*, vol. III, Ed. All, București, 1998, p. 437-438, nr. 1046.

¹⁰ Jud. sector 1 București, s. civ. nr. 2637/2005, în C. Nica, *Donația și moștenirea I, op. cit.*, p. 193 și urm.; Trib. Suprem, s. civ., dec. nr. 273/1977, în C.D. 1977, p. 86.

¹¹ J. Kocsis, P. Vasilescu, *Drept civil. Succesiuni*, Ed. Hamangiu, București, 2016, p. 117-118.

Dacă testatorul are deplină capacitate de exercițiu, el este prezumat a avea discernământul cerut de lege pentru a încheia acte juridice, ceea ce înseamnă că cel care invocă lipsa discernământului trebuie să o și dovedească. În ipoteza în care cel care invocă lipsa discernământului nu probează acest aspect, sau dacă probele sunt insuficiente pentru a răsturna prezumția, acțiunea va fi respinsă¹².

Validitatea unui testament este influențată nu doar de existența unei incapacități legale, ci și de lipsa unei voințe conștiente în momentul întocmirii actului, indiferent dacă aceasta se datorează unei cauze vremelnice sau permanente¹³.

Lipsa discernământului reprezintă o cauză de nulitate relativă a testamentului, ceea ce înseamnă că acțiunea în anularea testamentului pe acest motiv este prescriptibilă în termenul general de 3 ani prevăzut de art. 2517 C. civ., care începe să curgă de la data încetării din viață a testatorului.

În concluzie, consimțământul trebuie să provină de la o persoană cu discernământ iar în ipoteza în care acest lucru se petrece, este necesar ca acesta să nu fie afectat de vreun viciu de consimțământ. Valabilitatea consimțământului exprimat se analizează raportat la data întocmirii testamentului și nu la data la care acesta produce efecte, adică la data deschiderii moștenirii. Dacă testatorul nu are discernământ sancțiunea nulității relative va afecta întreg testamentul, însă dacă ne aflăm în prezența unui viciu de consimțământ, este posibil ca acesta să afecteze doar una sau mai multe dispoziții testamentare, și nu testamentul în întregul său.

3. Viciile de consimțământ în materie testamentară

Vom analiza pe rând cele trei vicii de consimțământ ce pot afecta consimțământul testatorului, respectiv eroarea, dolul și violența. Este de precizat că în privința ponderii acestor vicii de consimțământ în materia analizată, ea este reprezentată predominant de dol, eroarea și violența fiind rar întâlnite în practica judiciară.

În ceea ce privește eroarea, potrivit art. 1207 C. civ., partea care, la momentul încheierii testamentului, se afla într-o eroare esențială poate cere anularea acestuia¹⁴. Eroarea esențială ce poate atrage anulabilitatea testamentului se întâlnește în următoarele cazuri:

– când eroarea privește identitatea legatarului sau calitățile sale esențiale (de exemplu, testatorul avea reprezentarea eronată că legatarul este nepotul de frate din afara căsătoriei).

¹² Jud. sect. 1 București, s. civ. nr. 3743/2007, în L.C. Stoica, *Ineficacitatea actului juridic, op. cit.*, p. 318.

¹³ TS, s. civ., dec. nr. 657/1974, în C.D. 1974, p. 163.

¹⁴ În cazul testamentului, eroarea ca viciu de consimțământ nu poate fi decât o eroare de fapt, întrucât, eroarea de drept poate interveni doar în situația în care normele legale nu sunt accesibile și previzibile (art. 1208 C. civ.).

- când eroarea poartă asupra motivului determinant al testamentului (de exemplu, testatorul a avut reprezentarea că nu are rude de sânge, iar această falsă reprezentare l-a determinat să facă legatul în favoarea unui prieten al său). În ambele situații enunțate putem spune că eroarea poartă asupra persoanei legatarului.

- s-ar putea însă ca eroarea să poarte și asupra obiectului legatului.

Nu trebuie pierdut din vedere faptul că, astfel cum am arătat anterior, testamentul poate cuprinde mai multe acte juridice având regim juridic propriu, după cum în același testament pot fi cuprinse mai multe legate, ceea ce impune a cerceta problema erorii esențiale ca viciu de consimțământ raportat la toate clauzele testamentare, fiind spre exemplu, posibil ca doar o parte dintre acestea să fie afectate de eroare și să se impună numai anularea lor, restul clauzelor păstrându-și valabilitatea.

În schimb, eroarea neesențială este falsă reprezentare a unor împrejurări mai puțin importante, în sensul că partea aflată în eroare, în cazul nostru testatorul, ar fi încheiat actul, respectiv ar fi făcut legatul cuprins în testament și în ipoteza în care ar fi avut o corectă reprezentare a acelor împrejurări, acest lucru neatrăgând anulabilitatea testamentului. Dacă totuși testatorul a apreciat acest aspect ca fiind hotărâtor pentru încheierea testamentului, trebuie să admitem, în consens cu prevederile art. 1207 alin. (4) C. civ., că eroarea este esențială iar sancțiunea aplicabilă este nulitatea relativă.

În concluzie, eroarea se datorează unei false reprezentări a realității intervenite în psihologia celui care testează în mod spontan, fără ca o terță persoană să fi contribuit la aceasta¹⁵. Sancțiunea care intervine în ipoteza erorii esențiale ca viciu de consimțământ este nulitatea relativă a testamentului, însă, probarea erorii, având în vedere caracterul ei intern, psihologic, poate ridica dificultăți reale generate de faptul că dovada se face în mod indirect, prin probarea unor elemente din care să rezulte starea subiectivă a celui care se pretinde că a avut o falsă reprezentare a realității atunci când a încheiat actul juridic¹⁶. Cel mai probabil ca acest aspect să se dovedească prin administrarea probei cu martori, evident nefiind excluse și alte mijloace de probă, aflându-ne în prezența unui fapt juridic *stricto sensu*.

Practic, în ceea ce privește condițiile erorii, instanța va avea în vedere ca eroarea să fie esențială iar elementul asupra căruia cade falsă reprezentare să fi fost hotărâtor pentru încheierea actului¹⁷, în speță a dispoziției testamentare, iar doar în ipoteza întrunirii acestora să constate nulitatea relativă a respectivei dispoziții testamentare.

¹⁵ D. Negrilă, *Testamentul în noul Cod civil. Studii teoretice și practice*, Ed. Universul Juridic, București, 2013, p. 79.

¹⁶ G. Boroș, C.A. Angheliescu, *Curs de drept civil. Partea generală*, Ed. Hamangiu, București, 2012, p. 147.

¹⁷ Pentru amănunte privind cerințele erorii esențiale, a se vedea G. Boroș, C.A. Angheliescu, *Curs de drept civil. Partea generală*, Ed. Hamangiu, București, 2012, p. 147-148.

Dolul reprezintă acel viciu de consimțământ care constă în inducerea în eroare a unei persoane, prin mijloace viclene, pentru a o determina să încheie un anumit act juridic¹⁸. Potrivit art. 1214 alin. (1) C. civ., „consimțământul este viciat prin dol atunci când partea s-a aflat într-o eroare provocată de manoperele frauduloase ale celeilalte părți ori când aceasta din urmă a omis, în mod fraudulos, să îl informeze pe contractant asupra unor împrejurări pe care se cuvenea să i le dezvăluie”. Dolul reprezintă tot o eroare, doar că în acest caz eroarea nu este spontană, ci este provocată prin utilizarea mijloacelor dolosive. Un alt element de diferență rezidă în aceea că potrivit art. 1214 alin. (2) C. civ. „partea al cărei consimțământ a fost viciat prin dol poate cere anularea contractului, chiar dacă eroarea în care s-a aflat nu a fost esențială”. În alte cuvinte, câmpul de aplicare al dolului privește și cazurile în care eroarea nu a fost esențială. Dolul, astfel cum am menționat anterior, este cel mai frecvent viciu de consimțământ întâlnit în materie testamentară iar forma specifică pe care dolul o îmbracă în această materie este captația și sugestia. Este de precizat că dolul sub forma sugestiei și captației sunt specifice liberalităților, deci și donațiilor, nu doar testamentului.

Sugestia constă în utilizarea unor manevre frauduloase și oculte în scopul de a sădi în mintea dispunătorului ideea de a face o liberalitate, pe care în alte condiții, din proprie inițiativă, nu ar fi făcut-o și nici nu ar avea motive să o facă¹⁹. Sau, după cum s-a arătat în practica judiciară, sugestia se exercită prin mijloace ascunse și tendențioase în scopul de a sădi în mintea dispunătorului ideea de a face un legat pe care nu l-ar face din proprie inițiativă²⁰. Ca și mijloace de sugestie putem aminti ascunderea anumitor situații, specularea anumitor convingeri ale părții, afirmații mincinoase la adresa altor moștenitori etc.

Captația constă în folosirea de către o persoană de mijloace dolosive și frauduloase, în scopul de a câștiga încrederea dispunătorului (inclusiv prin crearea unei dependențe materiale a testatorului), înșelându-i buna-credință și determinându-l să o gratifice prin testament²¹.

Așa cum sugestiv s-a arătat în literatura de specialitate²², prin sugestie se urmărește nașterea ideii în mintea dispunătorului de a face o liberalitate, iar prin captație se direcționează hotărârea indusă de a gratifica o anumită persoană în mod concret. Captația presupune utilizarea unor mijloace frauduloase mai directe și mai brutale, precum îndepărtarea testatorului de familie și prieteni, interceptarea

¹⁸ G. Boroi, C.A. Angheliescu, *Curs de drept civil. Partea generală*, Ed. Hamangiu, București, 2012, p. 149.

¹⁹ M. Eliescu, *Moștenirea și devoluțiunea ei în dreptul RSR*, Ed. Academiei Republicii Socialiste România, București, 1966, p. 178-179.

²⁰ TS, s. civ., dec. nr. 1917/1974, în I.G. Mițuță, *Repertoriu pe anii 1969-1975, op. cit.*, p. 213; TS, s. civ., dec. nr. 953/1978, în I.G. Mițuță, *Repertoriu pe anii 1975-1980, op. cit.*, p. 141.

²¹ Trib. Suprem, s. civ., dec. nr. 1917/1974, în I.G. Mițuță, *Repertoriu pe anii 1969-1975, op. cit.*, p. 213.

²² Al. Bacaci, Gh. Comăniță, *Drept civil. Succesiunile*, Ed. Universul Juridic, București, 2013, p. 81.

corespondenței, sechestrarea testatorului, pe când în cazul sugestiei, mijloacele frauduloase utilizate sunt indirecte, respectiv mai subtile, au un caracter ascuns, precum șiretenii, specularea anumitor sentimente sau concepții ale testatorului, subminarea anumitor moștenitori legali ai dispunătorului prin afirmații mincinoase²³ etc. Tot în doctrină²⁴ s-a arătat că prin captație s-ar înțelege câștigarea bunăvoinței testatorului prin dobândirea afecțiunii sale (în folosul celui desemnat legatar) iar prin sugestie s-ar desemna pierderea afecțiunii testatorului față de o persoană, prin defăimarea acesteia în fața testatorului. Din punct de vedere practic, distincția între dolul sub forma captației și dolul sub forma sugestiei este dificil de realizat, deoarece acestea se pot suprapune din punct de vedere atât al activităților desfășurate, precum și al scopului urmărit.

În ipoteza în care nu au fost utilizate mijloace frauduloase, viclene, dolul nu există. Astfel, în practica judecătorească s-a arătat că simpla simulare a unor sentimente de afecțiune sau acordarea unor îngrijiri, chiar exagerate, nu sunt de natură a atrage nulitatea actului de liberalitate²⁵. De asemenea, împrejurarea că între pârâtă și defunct a existat o legătură afectivă sau că aceștia au întreținut relații intime nu determină concluzia folosirii de către pârâtă a unor mijloace dolosive pentru a obține încheierea testamentului în favoarea sa²⁶.

Dolul presupune existența a două elemente:

- un element obiectiv, material care constă în utilizarea de manopere dolosive, viclene și frauduloase în scopul de a induce în eroare. Elementul obiectiv poate să constea în fapte comisive, respectiv acțiuni, dar și în fapte omisive, respectiv inacțiuni. *Dolul prin reticență* se întâlnește în situația în care elementul obiectiv constă într-o faptă omisivă, această faptă omisivă concretizându-se în ascunderea sau necomunicarea testatorului a unei împrejurări esențiale, pe care acesta ar fi trebuit să o cunoască²⁷;

- un element subiectiv constând în intenția de a induce în eroare pentru a-l determina pe dispunător să facă o liberalitate pe care nu ar fi făcut-o din proprie inițiativă. Provocarea unei erori din neglijență, fără a exista rea-credință, nu constituie dol.

În același timp, este necesar ca manoperele dolosive și frauduloase folosite să fi avut un rol determinant în alterarea voinței dispunătorului. Sugestia și captația sunt în măsură să atragă anularea testamentului numai în măsura în care mano-

²³ Fr. Deak, *Tratat de drept succesoral*, ed. a II-a actualizată și completată, Ed. Universul Juridic, București, 2002, p. 171.

²⁴ J. Kocsis, P. Vasilescu, *Drept civil. Succesiuni*, Ed. Hamangiu, București, 2016, p. 117, p.119.

²⁵ TS, s. civ., dec. nr. 1031/1973, în R.R.D. nr. 3/1974, p. 145.

²⁶ C.A. Cluj, s. civ., dec. nr. 2185/2000, în L.C. Stoica, *Ineficacitatea actului juridic civil., op. cit.*, p. 336.

²⁷ G. Boroi, C.A. Anghelescu, *Curs de drept civil. Partea generală*, Ed. Hamangiu, București, 2012, p. 151.

perele frauduloase au avut ca efect alterarea consimțământului liber al testatorului, în sensul că, în lipsa acestora, testatorul nu ar fi făcut liberalitatea în cauză²⁸.

Un alt aspect important de reținut este acela că anularea testamentului nu este admisibilă în același timp atât pentru lipsa discernământului, cât și pentru captație, întrucât cele două cauze de nulitate relativă se exclud între ele²⁹. Aceasta deoarece, în ipoteza în care testatorul nu a avut discernământ, nu se va putea ridica problema viciului de consimțământ.

Art. 1038 alin. (2) C. civ. prevede că „dolul poate atrage anularea testamentului chiar dacă manoperele dolosive nu au fost săvârșite de beneficiarul dispozițiilor testamentare și nici nu au fost cunoscute de către acesta”. Aceasta înseamnă în esență că spre deosebire de materia actelor bilaterale unde dolul trebuia să provină de la una din părțile contractante, în materie testamentară această regulă este inaplicabilă.

Este de remarcat din economia textului art. 1038 alin. (2) C. civ. că, în materia testamentului, dolul intervine chiar dacă manoperele dolosive nu au fost săvârșite de beneficiarul dispozițiilor testamentare și nici nu au fost cunoscute de acesta. Această prevedere, derogatorie de la dreptul comun în materie de dol, are în vedere faptul că legatarul, deși nu a utilizat sau nu a cunoscut utilizarea manoperele dolosive de către terț, este totuși beneficiarul dispozițiilor de ultimă voință ale testatorului, iar voința testatorului a fost alterată prin folosirea mijloacelor viclene și dolosive. Rațiunea acestei reglementări speciale este aceea că transmiterea testamentară trebuie să fie rodul voinței personale și liber exprimate a testatorului, iar dacă voința acestuia a fost alterată în caracterul său liber, sancțiunea nu poate fi alta decât anularea testamentului.

În ceea ce privește proba dolului, este de menționat că dolul nu se prezumă, astfel cum stabilește art. 1214 alin. (4) C. civ., ceea ce înseamnă că persoana care invocă dolul trebuie să facă dovada acestuia. Aflându-ne în prezența unui fapt juridic, dovada poate fi făcută prin orice mijloc de probă. Întrucât în structura dolului intră și un element material, dovada dolului este mai facilă decât în cazul erorii.

Violența reprezintă acel viciu de consimțământ care constă în amenințarea unei persoane cu un rău de natură să îi producă, fără drept, o temere ce o determină să încheie un act juridic, pe care altfel nu l-ar fi încheiat³⁰. Violența poate fi fizică (vizează integritatea persoanei/bunurile sale) sau morală (vizează cinstea, onoarea, probitatea profesională etc.). Faptele de violență pot fi îndreptate împotriva testatorului, a bunurilor acestuia ori pot viza o persoană apropiată testatorului. În acest sens art. 1216 alin. (3) C. civ. identifică persoanele apropiate acestuia,

²⁸ TS, s. civ., dec. nr. 1426/1979, C.D. 1979, p. 125.

²⁹ Trib. jud. Hunedoara, dec. civ. nr. 98/1982 în R.R.D. nr. 3/1982, p. 63.

³⁰ G. Boroi, C.A. Anghelescu, *Curs de drept civil. Partea generală*, Ed. Hamangiu, București, 2012, p. 154.

respectiv soțul, soția, ascendenții ori descendenții. Enumerarea nu este însă limitativă.

În structura violenței intră două elemente, respectiv *un element obiectiv* ce constă în amenințarea cu un rău și *un element subiectiv* care constă în însuflarea unei temeri persoanei amenințate.

În materia testamentului, viciul de consimțământ al violenței se manifestă sub forma amenințării testatorului cu un rău, fără drept, amenințare care-i provoacă acestuia o temere ce îl determină să întocmească un testament pe care în alte condiții nu l-ar fi încheiat. Violența trebuie să fie exercitată fără drept și să reprezinte o încălcare a legii. Amenințarea trebuie să fie determinantă pentru încheierea testamentului.

În general, în practica judiciară³¹ au fost semnalate cazuri de violență exercitate în privința persoanelor în vârstă sau bolnave. Legiuitorul a prevăzut în art. 1216 alin. (4) C. civ. că, „în toate cazurile, existența violenței se apreciază ținând seama de vârsta, starea socială, sănătatea și caracterul celui asupra căruia s-a exercitat violență, precum și de orice împrejurare ce a putut influența starea acestuia la momentul încheierii contractului”. Așadar, instanța de judecată va aprecia existența violenței în funcție de acest criteriu subiectiv.

Simpla temere izvorâtă din respect, fără să fi fost folosită violența, nu atrage anularea testamentului, aspect care reiese din prevederea art. 1219 C. civ.

Dacă în materia dolului legiuitorul a prevăzut că acesta poate atrage anularea testamentului, chiar dacă manoperele dolosive nu au fost săvârșite de beneficiarul dispozițiilor testamentare și nici nu au fost cunoscute de către acesta, în schimb, în materia violenței nu există nicio prevedere în acest sens. Rațiunea este însă identică, în sensul că dispoziția testamentară nu este rodul voinței libere a testatorului, ceea ce ne face să afirmăm că și în acest caz este incidentă sancțiunea nulității relative a testamentului.

Așa cum s-a arătat în doctrină³², vicierea consimțământului prin violență determină schimbarea însăși a cauzei întocmirii testamentului, aceasta nemaifiind una proprie încheierii acestuia, ci fiind reprezentată de nevoia evitării răului presupus a se întâmpla.

Sancțiunea care intervine în ipoteza în care consimțământul este afectat de un viciu de consimțământ este nulitatea relativă a testamentului. Art. 1325 C. civ. arată că, „dacă prin lege nu se prevede altfel, dispozițiile legale privitoare la contracte se aplică în mod corespunzător actelor unilaterale”, ceea ce face ca prevederile art. 1251 C. civ. să se aplice și în cazul testamentului („contractul este anulabil când au fost nesocotite dispozițiile legale privitoare la capacitatea de

³¹ P. Marica, C. Buga, *Notă critică la decizia civilă nr. 205/1977 a Trib. Mun. București*, în R.R.D. nr. 6/1978, p. 51-54.

³² D. Negrilă, *Testamentul în noul Cod civil. Studii teoretice și practice*, Ed. Universul Juridic, București, 2013, p. 85.

exercițiu, când consimțământul uneia din părți a fost viciat, precum și în alte cazuri anume prevăzute de lege”).

Acțiunea în anulare a testamentului pentru vicii de consimțământ este prescriptibilă în termenul general de prescripție, termen care va începe să curgă de la data morții testatorului, și nu de la data testamentului³³. Termenul general de prescripție este de 3 ani. În ipoteza în care eroarea sau dolul au fost descoperite în timpul vieții testatorului, acesta își va putea revoca testamentul, nefiind necesar să promoveze acțiunea în anularea acestuia. La fel se întâmplă și în cazul violenței, dacă violența încetează, iar testatorul este în viață, el are posibilitatea de a-și revoca testamentul, nu de a solicita anularea acestuia pe acest motiv. Dolul și violența, spre deosebire de eroare, pot atrage și răspunderea civilă delictuală a persoanei care se face vinovată de acest lucru. Dacă însă eroarea, dolul sau violența sunt descoperite după deschiderea moștenirii, termenul de prescripție va începe să curgă de la data descoperii acestora. Potrivit art. 2529 alin. (2) C. civ. „în cazurile în care nulitatea relativă poate fi invocată de o terță persoană, prescripția începe să curgă, dacă prin lege nu se prevede altfel, de la data când terțul a cunoscut existența cauzei de nulitate”. Cum în aceste situații vorbim despre o anumită stare de fapt, probațiunea va putea fi făcută prin orice mijloc de probă.

4. Concluzii

Valabilitatea consimțământului exprimat de testator se analizează raportat la data întocmirii testamentului și nu la data la care acesta produce efecte, adică la data deschiderii moștenirii. Consimțământul trebuie să îndeplinească condițiile cumulative prevăzute de lege și totodată trebuie să nu fie afectat de vicii. Legea impune ca testatorul să aibă și discernământ, separat de exprimarea unui consimțământ neafectat de vicii. Dacă testatorul nu are discernământ sancțiunea nulității relative va afecta întreg testamentul, însă dacă ne aflăm în prezența unui viciu de consimțământ, este posibil ca acesta să afecteze doar una sau mai multe dispoziții testamentare, și nu testamentul în întregul său, după caz.

Bibliografie

G. Boroș, C.A. Angheliescu, *Curs de drept civil. Partea generală*, Ed. Hamangiu, București, 2012

J. Kocsis, P. Vasilescu, *Drept civil. Succesiuni*, Ed. Hamangiu, București, 2016

D. Negrilă, *Testamentul în noul Cod civil. Studii teoretice și practice.*, Ed. Universul Juridic, București, 2013

³³ TS, dec. nr. 1558/1972, în C.D. 1972, p. 161-163.

Fr. Deak, *Tratat de drept succesoral*, ed. a II-a actualizată și completată, Ed. Universul Juridic, București, 2002

I. Nicolae, *Devoluțiunea legală și testamentară a moștenirii*, Ed. Hamangiu, București, 2016

C. Hamangiu, I. Rosetti-Bălănescu, Al. Băicoianu, *Tratat de drept civil român*, vol. III, Ed. All, București, 1998

M. Eliescu, *Moștenirea și devoluțiunea ei în dreptul RSR*, Ed. Academiei Republicii Socialiste România, București, 1966

P. Marica, C. Buga, *Notă critică la decizia civilă nr. 205/1977 a Trib. Mun. București*, în R.R.D. nr. 6/1978

Al. Bacaci, Gh. Comăniță, *Drept civil. Succesiunile*, Ed. Universul Juridic, București, 2013